

Öröklődő elköteleződések és jogosultságok a székely közösségekben

BÁRTH JÁNOS

(etnográfus, történész, ny. múzeumigazgató, c. egyetemi docens SZTE BTK)

Inherited Commitments and Rights in the Szekler Communities

Studying 18–19th century archival written documents of Székely village communities and parishes, the lucky and attentive researcher can find agreements and settlements that testify to inheritable commitments and acquisition of rights between an individual and a community. The commitment could be made from the point of view of an individual and his descendants, as well as from the point of view of the community. The same can be said about the accrual of a right. Good examples of the individual's commitment are provided by the contracts that perpetuate one way of maintaining and operating the old village gates, in which the village community ensured the performance of the task by donating a piece of land. For the received land, the entrepreneur also undertook the obligation on behalf of his descendants "from heir to son, from survivor to survivor", to take care of, supervise, i.e. "maintain" the village gate. Decades later, this kind of commitment appeared as a living legal custom in the minds of the people of the village. ("The Hajdús, who keep the gate".) The commitment of the community to an individual and his descendants occurred in cases where the individual supported the currently needy community with a relatively large amount (donation of money, land) and thereby acquired inheritable rights. For example, a resident of foreign origin ("Romanian religion"), but wishing to integrate, gave considerable money to the Catholic Szekler religious community for the purchase of a bell, for which the community promised that the new bell would be rung for him and their descendants as well. Such entitlement became natural after decades, as the willing individual soon integrated into the Székely community through the mutual gesture.

Keywords: Szeklers, individual and community, legacy commitment, integration of newcomers, vow commitment

A XVIII–XIX. századi székely faluközösségek és egyházzervezeti egységek levéltári írott dokumentumait tanulmányozva a kutató rátalálhat olyan megállapodásokra, egyezségekre, nyilatkozatokra, amelyek egyén és közösség közti örökíthető elköteleződésekről, valamint apáról fiúra szálló jogosultság-szerzésekről tanúskodnak.

Az örökített elköteleződésnek és jogosultság-szerzésnek többféle formája, útja-módja létezett a székely újkor évszázadaiban. Tágabb értelemben az elköteleződés fogalomkörébe tartozik az önmagukat jobbágygá, vagyis valamely szabad személy alávetettjévé adó *fejekötött jobbágyok* kérdésköre, amellyel itt nem foglalkozom, mert az erdélyi történeti irodalomból¹ megismerhető. Ugyancsak az utódokra is örökített elkötelezett állapot egyik formájának tekinthető a *templom jobbágya, megye zsellére* néven emlegetett személyek függősége. Róluk külön könyvet írtam², ezért itt nem foglalkozom velük.

¹ A „fejekötött jobbágy” kifejezés tartalmára: Imreh–Pataki 1979: 173–175; Tüdős 2001: 22–28.

² A templom jobbágyáról: Bárh 2011.

Az általam most vizsgált elköteleződések és jogosultság-szerzések többnyire két-félék, két csoportba sorolhatók: 1. Egyén és utódai elköteleződése valamely közösségnek. 2. Közösség elköteleződése valamely egyénnek és utódainak. Mindkét formára jellemző, hogy az elköteleződés alapja anyagi természetűnek tekinthető.

Az első esetben a közösség ad valamiféle bónuszt, például földdarabot az egyénnek, aki utódai nevében is vállalja bizonyos szolgálatok, közösség érdekében végzett tevékenységek, járandóság-szolgáltatások megtételét (Függ. 1., 2., 3.)

A második esetben az egyén adományoz valamit, például pénzt a szükséghelyzetben lévő közösségnek, amiért a közösség elkötelezi magát, hogy az egyén és utódai örök időnkig élvezhetik a közösség által biztosított valamely jogosultságot.

Álljon itt három példa az egyén elköteleződésére!

1. A hajdani falukapuk³ *tanórok kapuk* „tartását”, vagyis rendszeres javítását, működtetését, felügyeletét a faluközösségek többféle módon is megoldhatták. Egyik módszernek tekinthető: föld adományozása annak, aki utódai nevében is kötelezi magát a feladat folyamatos, rendszeres elvégzésére. A háromszéki Hilib faluközössége 1823-ban a közföldek egyik darabjának örökös adományozásával biztosította az egyik falukapu gondviselésének ellátását. Az elköteleződő családfő, Hajdú Mihály hilibi lakos, a közösségtől kapott földdarabért vállalta, hogy maga és utódai „fiúról fiúra, maradvárról, maradvára” „tartják” az „Osdola felől való tanór kaput” (Függ. 1.). Az eféle elköteleződés évek múltán bizonyára élő jogszokás képében jelent meg a falu népének tudatában. „Hajdúék, akik tartják a kaput” – így beszéltek az elköteleződött famíliáról.

2. 1711-ben Szabó Lőrinc idegen jövevény letelepedési helyet kért a háromszéki Gelence faluközösségtől. A közösség adott neki egy kis földdarabot, amelyre házat építhetett. Cserébe vállalta, hogy maga és utódai örök időkre évi egy forinttal és egy font viasszal támogatják a gelencei Szent Imre templomot. A gelencei faluközösség tehát egy beltelek adományozásával és a beltelekért vállalt elköteleződés kontraktusba foglalásával kímélte a falu népét egy rendszeres, ismétlődő kiadástól, és elősegítette a nevezetes, freskókkal ékes műemléktemplom működését (Függ. 2.).

3. A háromszéki „Esztelnek megyéjéhez” tartozó Csomortán filiális falu a XIX. század első felében kedvező áron adott a rászoruló Német Antalnak egy kis „lakjóságot”. A megjutalmazott személy elkötelezte magát és minden utódját, hogy a beltelek birtoklásáért a szükséges módon szolgálja a faluközösséget. Német Antal, aki vállalta, hogy Csomortán Altizesének pásztora lesz egész életében, 1842-ben meghalt. A csomortáni közösség gyűlésen döntött arról, hogy Német Antal fia, ifjabb Német Antal az apjától megörökölt lakótelek birtoklásáért miként szolgálja „falusfeleit”. A falugyűlés határozata és a megkötött kontraktus szerint maga és utóda is megmaradhat a beltelek birtoklásában, de évente 1 forint misebörpénzt kell fizetnie a „megye” Esztelneken álló „megyés templomának”. Csomortán filiális falu tehát idősebb Német Antal hajdani elköteleződését arra használta 1842-től, hogy támogassa saját „megyés templomát” és ezáltal kímélje a csomortániakat az egyik templomtámogató kötelességük fizetnivalójától (Függ. 3.).

³ A falukapu fogalmára: Bárh 1996: 146–149; Bárh 2007: 83–86.

A közösségi elköteleződést, illetve a vele együtt járó örökíthető egyéni jogosultságszerzést az alábbi öt példával szemléltetem:

1. 1771-ben az udvarhelyszéki katolikus Máréfalva új templomot akart építeni, mert a régi kicsi, rossz állapotú és messze fekvő volt. Az építkezéshez hiányzott a megfelelő telek, lehetőleg a falu közepén. Két „bébíró” família tagjai felajánlották ingyen a templomteleknek alkalmas földet: a szombatfalvi Barabás Sándor és István, valamint az udvarhelyi Kaptza Ferenc, Lőrinc és Ignác. Az adományért Máréfalva közössége elkötelezte magát a „bébíró” Barabás és Kaptza családjának, hogy azon túl Máréfalvi ingatlan birtoklása nélkül is gyakorolhatják azokat a „bébíró” jogokat, amelyeket a belterületi föld birtoklása idején gyakoroltak: makkoltathatnak és erdővel lehetnek a máréfalvi közterületen. Korábbi „gyepűtartási” kötelezettségüket is átvállalta a faluközösség (Függ. 4.).

2. 1806-ban a „román vallású” Mihálykó nemzetség családfői, akik a római katolikus Máréfalva társadalmában éltek, egy kisméretű harangot adományoztak a helység temploma számára. A falu óriási többségét jelentő római katolikus székely közösség az adományért elkötelezte magát, hogy attól az időtől kezdve a máréfalvi harangokkal a Mihálykó családjára is fognak harangozni (Függ. 5.).

3. 1862-ben a román eredetű görögkatolikus kozmási Kelemen János 7 forinttal támogatta a római katolikus templom új harangjának öntését. Ezzel elérte, hogy maga és utódai számíthattak haláluk esetén az alcsíki katolikus székely falu harangjának szavára (Függ. 6.). 1863-ban néhány más görögkatolikus kozmási lakos is követte példáját, mégpedig Kelemen, Ábrahám, Szennyes családi nevűek.

4. 1850-ben Ábrahám Mihály kozmási görögkatolikus lakos egy kis harangot adományozott faluja római katolikus templomának. Ezért az alcsíki „Kozmás megyéje” ígéretet tett, hogy az adományozótól, családtagjaitól és azok utódaitól haláluk, temetésük alkalmával „nem tagadtatik” meg a harangozás (Függ. 7.).

5. 1778-ban Demjén Sámuel oroszhegyi plébános feljegyezte, hogy még elődei idején, amikor az oroszhegyi templomot építették, akkor az udvarhelyszéki római katolikus faluban élő, valószínűleg román eredetű Tifán Péter 3 magyar forintot adott az építkezésre, és ugyanúgy hordta a követ, mint székely „falusfelei”. Magatartása jutalmaként a római katolikus község elkötelezte magát, hogy Tifán Péter utódai: János, István, Péter, András jogot kapnak a harangszóhoz és a katolikus temetőbe temetkezéshez. Ezáltal a Tifánok integrálódhattak Oroszhegy székely társadalmába, és a Varságot benépesítő oroszhegyi római katolikusok egyik havasi tanyalakó „vezető családjává” válhattak (Függ. 8.).

Létezett olyan örökített elköteleződés is, amely a fent bemutatott két típus egyikebe sem sorolható, mert vallási buzgóságból sarjadó fogadalom sarkallta (Függ. 9.). A példaként közölt elköteleződés haszonélvezőjének a Sarlós Boldogasszony tiszteletére szentelt homoródkarácsonfalvi katolikus templom, illetve a templomot fenntartó homoródkarácsonfalvi katolikus közösség tekinthető. Az elköteleződő személy, Rátz Ferenc miklósvárszéki assessor, maga és utódai nevében a segítő Szűz Máriának tett fogadalmat azzal a felajánlással, hogy élete végéig évente Sarlós Boldogasszony napján, vagyis július 2-án, 1 rajnai forintot fizet, egy megjelölt baróti földdarabot birtokló örökösével pedig ugyanannyit fizettet a homoródkarácsonfalvi templomnak. Ez a

különös fogadalmi elköteleződés egyrészt a vallási fogadalmak⁴, a keresztállító és keresztfenntartó nyilatkozatok⁵, másrészt az egyházi terminológiában „misealapítványnak”⁶ nevezett úri és köznépi hagyatkozások, végrendelkezések világa felé vezet.

A példák szaporíthatók, de talán ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy az egyéni és közösségi elköteleződéseknek, jogszerzéseknek milyen szerepe volt a XVIII–XIX. századi székely falvak társadalmában, különösen a közösségi hálók és a jogszokások formálódásában.

Függelék

1.

Hilib közössége örökösén átad egy „föld-szaporítást” Hajdú Mihálynak a földje szomszédságában, aki utódai nevében is vállalja az Ozdola felől való „tanór kapu” „tartását”

(1823)

Hajdú Mihály kontraktusa

Münk alább subscribált Hilibfalvi Hütösség és possessorátus Úr adgyuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, mostaniaknak és ez után következendőknek quod in hoc anno prezenti 1823, die 28-dik marci, midőn volnánk itten Nemes Orbai Székben Hilibfalvában az gyalog katona Nagy József házánál öszve gyülekezve, jöve előnkbe ut Comonitas eleibe Orbai Széki Hilibi gyalog katona Hajdú Mihály, az küis önként maga szabad akarratyából kérvén Comonitásunkot, hogy adgyon a Hilibi Comonitás egy öl jószágot a maga jószágga mellett, és az tanor kaput, az Osdola felül valót eltartya örökösön érette. Mely kérésit meg tekintvén Comonitásunk ... oda is egy nímet öl jószágot az magáé mellett, végig ki az mező szélyin, vicinusa nap nyugatrol megint az Comonitás szabad helje, délről és észokrulis a faluén bütüződik azon egy öl jószág. Ezen kimért és vicinált jószágot adá az Comonitás az írt Hajdú Mihály ő kegyelminek és feleséginek Héja Kalára aszszonnak örök örökben fíjúrol fíjúra, maradvánrol maradvánra jureovocabiliter, hogy Hajdú Mihály ő kegyelmeis, maradványnyais mindenkor azon fenn írt Osdola felől való tanór kaput tartozik jó estatusban tartani, örökösön fíjúrol fíjúra, maradvánrol maradvánra uljanképpen, hogy az mikor az Comonitas hibásnak tanálja, mindenkor meg büntetheti az falunak törvénye szerént, és így a Comonitás birodalmában botsátá az fenn írt jószágot evictio mellett.

Mely fenn írt örökös és meg másolhatatlan alkalom, hogy mindenekben az fenn írt mód szerént ment légyen végben, arrol adgyuk ezen örökös contractualis levelünköt a mü igaz hitünk szerént, meljet tulajdon kezünk subscriptionkkal és szokott petsétünkkel meg erősítünk az fenn írt esztendőben napon és háznál.

*Nagy József
Hilibfalva Notariusus*

⁴ Bárth 2010.

⁵ Bárth 2022.

⁶ Bárth 2012: 247–254.

Az alsó temető mellett való kolatot tartya Hajdú Mihály a maga jószágának az külső végiben adott jószágért, az melynek hossza az mező felől az Csere felé ki öt öl, széjessége 7 öl, belől az hosszúsága 3 öl. Ezen kimért jószágot adá az Comonitás örökösön fíjúról fíjúra maradvánról maradvánra, hogy azon fenn írt kolatotis tartozzék Hajdú Mihály és posteritása örökösön tartani mindenkor jó estátusban büntetés alatt.

Anno 1823, die 28-dik marci.

Nagy József
Hilibfalva Nótáriusa

Ezen kontraktusban írt jószágnak az külső végiben még ada Hilib falva Hajdú Mihály ő kegyelminek és feleséginek egy kevés szaporítást 10, ides tíz R. forintokért örökösön, melynek hossza kifelé 3 nímet öl, széjessége küjel 11 öl, nap kelet felül való oldalon hegyesen szaporodik 11 nímet [öl] hosszúságig.

Melynek igaz úgy létiről igaz hitünk szerént adgyuk ezen írásunkot 1830, die 6-dik aprilis az Nagy József házánál.

Nagy József Notarius
Fábján János Hütös, gyalog katona
Vajda János Hütös, gyalog katona

Hilibi Nemes Osvát János
Hilibi Nemes Vajda János
Fejes Ádám Hilibi [Hütös]

Jegyzet:

KM. A. HK. [36.], 1823. márc. 28. (Két kiegészítéssel)

2.

Szabó Lőrinc jövevény letelepedési helyet kér Gelence faluközösségétől. A kapott házhelyért utódai nevében is elkötelezi magát, hogy évente 1 forintot és 1 font viaszt ad a gelencei templomnak

(1711)

Mü Kovács János és Vajda István mind ketten Orbai Székben Hilibben lakó nemes személyek, kik az ide alább meg írt dologban kézenfogott bírák vagyunk, adgyuk tudtára mindeneknek a' kiknek illik, mostaniaknak és jövendőbélieknek ez mü levelünknek rendiben quod in hoc anno praesenti 1711 die vero 28 mensis junij. Mikoron volnánk Orbai Székben Gelenczén az Ecclesia házánál, jövének mü előnkben ilyen két részről való személyek, úgy mint ab una Pál Mihály mostani Gelenczei falus bíró, az egész Gelencze falva képében, ab alia vero egy Szabó Lőrincz nevű idegen ember, kikis magok jó akarattyokból minket fenn specificált személyeket mind két részről bírálának meg ilyen dologból, tudni illik:

Ezen fenn említett Szabó Lőrincz nevű idegen ember akarván itt Gelenczén le telepedni, instála azon az jámbor falunak, hogy az jámbor falu megszáván őtöt és meg tekintvén ezen a földön idegen voltát, adna az jámbor falu néki egy darabocska lak helyet, az hová magának egy hajlékocskát csinyálhatna, és ő is az jámbor faluhoz hálátlan nem lenne. Meg száván azért az jámbor falu ezen Szabó Lőrincz nevű szegény idegen embert, ada itt az Porondon az templom előtt egy darabocska lak helyet örökösön, Szabó Lőrinczis ígírre arra magát, hogy minden esztendőben az jámbor falunak

megyebírái kezekben négy Evangyelisták miséjinek szolgáltatására ad egy egy forintot és a templom számára is egy egy font viaszat, mikor pedig az négy Evangelisták miséjének szolgáltatása a két filiálison leszen, akkoris meg adgya az egy egy forintot az Megye bírának, melyis legyen az templom számára olyankor, de viasszal nem tartozik akkor. Affelett az jámbor faluis magát ígéré arra, hogy semmi nemű contributiora, húzásra vonásra nem erőltetik Szabó Lőrinczet és posteritását, sem bíró sem polgár semmiért házához nem megyen egyébért, hanem, kitől Isten őrizzen, ha lopott marhának az nyomát más faluk határáról Gelenczének határára hoznák, és azt a falunak meg kellene fizetni, tehát az mi reá esnék benne, aszt tartozzék meg adni.

De egyébből /:a' mint fellyebbis megírtuk:/ mindenből valami a' jámbor falun szokott esni, minden némű nevezendőből eximálá a' falu, senki semmiben nem contradicálván ellene, melyetis a' jámbor falu vel is parte, vel in toto ha violálna, tehát Szabó Lőrinczis a meg ígirt taxával nem tartozik, és a' hova akar oda mehet, Szabó Lőrinczis contra, ha meg ígirt forintot annuatim meg nem adná, úgy Posteritásaiis, a' faluis ötöt és Posteritástit a' neki adatott falu helyiről exturbálhassa, és falu számára maradgyon.

Mely dolog mü előttünk fenn specificált személyek előtt így menván véghez. Adgyuk müis az dolognak nagyobb bizonyosságára, erősségére és meg maradására ez mü levelünköt fide nostra mediante szokott pecsétünk és kezünk írása alatt.

*Joannes Kovács
Nobilis de Hilib*

*Pro illiterato
Stephanus Vajda
Nobilis de Hilib*

Jegyzet:

GEPI. Plébániai iratok 1711.

3.

Német Antal házhelyet kért és kapott Csomortán faluközösségétől, ahol házat épített. Vállalta, hogy a falu Altizesének pásztora lesz élete végéig. Halála után fiára szállt az elköteleződés terhe. A falugyűlés úgy döntött, hogy ifjabb Német Antal a filiális helység nevében évente fizessen 1 forint borpénzt az esztelneki anyatemplom számára

(1842)

Mü kik ide alább meg írt személyek vagyunk kézen fogott köz bírák, adgyuk tudtára és örök emlékezetire mindeneknek a kiknek illik, mint a mostaniaknak, mint pedig ez után következendőknek ezen levelünknek rendiben quod in hoc anno praezentj 1842. die 27-dik november, midőn lettünk volna itten Csomortánba a mostani fungens falus Bíró, Bíró István házánál, meg jelenék mü előttünk providus Nímet Antal, feleségével Hajdú Rósával és gyermekeivel együtt, tudni illik mint hogy ennek előtte sok évekkel adott volt a néhai Attyának, Német Antalnak a Nemes Csomortáni Közönség a néhai János Mihály Bíróságába egy darab lak jószágot a falu derekába 8 magyar forintokért, melynek vicinusa délről Bíró István, észokrol lovas katona Mátyás Sigmond. Táli kondicione volt a vásár, hogy a néhai Attyais kötelezte volt magát, hogy Nemes Csomortán falvájának altízi[ben] pásztorkodgyék. Mivel hogy marada nagyobb fiára Antalra, Komonitásunknak közönséges gyűlése tartatván arrol, hogy mi szolgálatot vállal magára, hogy azon falu szabad jószágán lakik, a melyre a Nemes falunak kívánsága az, hogy esztendőnként mostantol kezdve minden esztendőbe a Templom számára borpénzbe bé

fizessen egy forintot váltóba fiúrol fiúra örök örökre azon jószágba meg maradására, a melyre köteleszte is magát Nímet Antal, hogy minden posteritása beis fizeti. Emellett eviktisiótis fogada a Nemes Komonitás minden háborgatók ellen.

Melynek valóságos így létiről adgyuk müis ezen hitelesen költ kontraktuális levelünköt a mü igaz hitünk szerént tulajdon nevünk le írásával kik írni tudunk, kik nem tudunk keresztvonásunkkal s szokott petsétünkkel meg erősítünk. Anno, die ut supra.

<i>Bíró István falus Bíró</i>	<i>Fülöp József notarius</i>
<i>Mátyás János +</i>	<i>Veres János vice megyebíró</i>
<i>Felszegi Ferentz +</i>	<i>Gyergyai Tamás Hütös</i>
<i>Bartos Ferentz jubilátus lovas katona</i>	

Jegyzet:

ESZPI. Plébániai iratok, 1842.

4.

Máréfalva kommunítása „bébírós” jogokat biztosít a szombatfalvi Barabás és az udvarhelyi Kaptza atyafiaknak, miután azok ingyen a falunak adományozták máréfalvi beltelküket az építendő templom helyeként

(1771)

Infra scripti recognoscimus tenore Praesentium significantes quibus expedit universis: quod in hoc Anno praesenti 1771. die vero 13-a mensis 8-bris. Midőn volnánk Nemes Udvarhely Székben Máréfalván a mostani Plébánus Tisztelendő Pater Lábás János Uram ő Atyasága parochiális házánál, jövének mü előnkben ily két fél személyek, ab una meg írt széki Szombatfalvi Barabás Sándor és István Uraimék, Udvarhelyi Kaptza Ferentz maga és testvér bátyjai, úgy mint Kaptza Lőrincz és Ignátz uraimék képekben, kik is minnyájon Nemes emberek, ab alia vero parte Máréfalvi Olosz Ferentz, Máréfalva Megyéjének Bírája, Miklós János, Kováts András és Bíró János Megye Esküttei, Kússebb Lukáts István Szentegyház fia, Csíki Ferentz Máréfalvi Falus Bíró, Páll György falu Notariussa, Olosz Péter, Páll József és Ferentz, felső Lukáts Péter, László István és Péter, Kováts István, Tóóssér Péter és alsó Kováts János ő kegyelmek, tellyes Máréfalva Megyéjének és Falujának képében s nevében, kik is minnyájon Nemes Személyek.

Ezek minnyájon mü nekünk kézen fogott köz Bírának kezeket bé adván, tőnek egy más között ilyen Istenes és örökösön meg állandó alkalmat és egyezést, hogy tudniillik: mint hogy a Máréfalvi mostani Parochiale Templom a falutól félre szinten a Kőlyuk alatt vagyon, mely régentén építettet Sz. Imreh Hertzeg tiszteletére, de annak félen való léte mián, mind a tisztelendő P. Plebanus uram ő Atyasága, mind pedig a Megye, igen bajosson érkezhett Isteni szolgálatra, de azon templom is régisége mián utolsó pusztulásra hanyotolván, Felséges Királyi és Apostoli Asszonyunktól az Nemes Megye nem tsak újra építésére nyert szabadságot, hanem az ő Felsége Apostoli Szent Kegeységéből annak újra építésére Nemes Székünk ordinárius Notariussa Tit. Tibád Ferentz uram által hét, idest 700 R. forintokat obtineált, melyre nézett

Mü az egész Falut meg vizsgálván, az új templom építésére leg alkalmasabb s díszesebb helyet találtunk az mostanis parochiális ház megett, mely hely vagyon in vicinitibus egy felől a Falu között lévő ország úttya, más felől az néhai Csíki György özvegye László Judith szilvás kertye. Ezen jószág pedig lévén a felyebb meg írt Barabás Sándor és István és meg írt Kaptza uraimék örökségek, akik ezen örökségeket adák és engedék

örökösön a Nemes Megyének, hogy arra építsenek templomot, úgy mint azon által, mint hogy minden fizetés nélkül adgyák és engedik, valamint szintén ennek előtte úgy ez után is azon jószág után ide Máréfalvára bé bírhasanak: makknak idején ad instar aliorum a proportione sertéseket bé adhasanak, ha a Falu közönséges helyit fel osztaná a Falu, ott is a proportione részeket tartozzék a Falu ki adni. Ellenben ha az határra költés lenne, a proportione meg írt Barabás és Kaptza uraimék tartozzanak concurrálni; effelett, hogy az Lázon fel az Oláh ösvenyig meg írt Barabás és Kaptza uraimék, magok és a maradványok számaikra, másoknak kertében vagy kaszáló helyin fát nem vágván, magok és maradványok bé a Fenyéd vizíig, úgy másutt is a Falu közönséges erdejében szabadon erdőlhessenek, de másokat magokkal oda erdőlni ne szoktassanak, ha pedig ő kegyelmekkel mások mennének erdőlni, azokat ő kegyelmek injuriájok nélkül meg zálogolhassák. Ezt is annectálván, hogy Ványolós nevű helyen az fenn meg neveztük ben való jószág után lévén az meg írt Barabás és Kaptza uraiméknak egy darab Gyepűjek, azt is a jámbor Falu magára vállalá, hogy ez után tsinálni fogja.

Mely fenn meg írt punktumok örökösön és álhatatosan meg tartására a fenn meg írt Máréfalvi személyek, úgy sokan többeken is a Máréfalvi lakosok jelen lévén, ígírik és obligálák magokat, tellyes Falu képében, sub vinculo 50, idest ötven M. forintok vinculumum alatt, úgy hogy mint magok a Contrahens Felek mint pediglen az maradványi toties quoties desummalhassák, mely condescenssiojokot Barabás és Kaptza uraiméknak mű előttünk szépen meg köszönék a fenn írt Máréfalvi lakosok.

Mely dolog e szerént menván végben mű előttünk, kézen fogott Bírák előtt műis fide nostra mediante meg írtuk és szokott pecséteinkkel s subscriptiónkkal meg erősítettük.

Gregorius Bodó
nobilis de Szent Király
ejusdem loci Plebanus

Michael Sebestyén de Fantsal
[udvarhelyszéki tisztségviselő:
„assessor” (székülő)]

Jegyzet:

UGYL. Máréfalva. Plébániai iratok, 1771.

5.

A Máréfalván lakó „román vallású” Mihálykó atyafiak egy kis harangot adományoznak a falu római katolikus székely közösségének. Cserébe a többségi közösség kötelezi magát, hogy a Mihálykókra is úgy harangoznak, mint a római katolikusokra (1806)

Mű Nemes Udvarhely Székben Máréfalván lakó és ide alább neveket subscribált személyek, kik vagyunk minnyájan az írt faluban lakó szabad személyek

Adgyuk ezen contractus levelünket a kiknek illik, mind mostaniaknak, mind következőbélieknek ezen levelünknek rendében quod in hoc anno praesenti 1806. die 1-ma X-bris, midőn volnánk a fenn írt Székben és faluban, a Tisztelendő Plebánus Török György úr házánál, a holis jelen lévén mű előttünk ilyen két fél személyek, vagy is vásárló felek, úgy mint egy részről a fenn meg írt Széki, Máréfalvi Fő Megye Bíró Pálfi József a közönséges Megye képében, más részről ugyan Máréfalván lakó Mihálykó János, Mihálykó Dániel, Mihálykó Lászlóné és Mihálykó Josef, a ki mostan ugyan Csík Sögödben commorál, a kik is tőnek mű előttünk ilyen vásárlást, hogy tudni illik, lévén a fennebb meg nevezett Mihálykó János, Dániel, Lászlóné és József őkegyelmeknek egy közönséges harangjok, a mellyet Szent Antalra lehet húzni, az nevezett harangot adák és

ajándékozáka a Márafalvi Magyar vagyis Catholikus templomhoz olyan conditiók alatt, hogy mikor az írt Mihálykóknak halottjuk történik, az írt Magyar Anya Szentegyháznál tartozzanak a mennyi harangok vadnak mind azokkal ezzel egyetemben harangozni harangok bére nélkül, melyet meg is ígértek a közönséges megye képeben az elől járók örökösön, meg másolhatatlanul, fiúról fiúra. Mind ezek pedig leg főbb képpen a fenn tisztelt Plebánus úr közben járása által lettek és mentek véghez, fenn hagyván aztot, hogy a harangozónak a miképpen a magyarok fizetnek, azon képpen fizessenek őkegyelmek is.

Mely dolog és örökös vásár mindenekben a meg írtuk mód szerént ment véghez, melynek erősségére és jövendőbeli meg állására adgyuk ezen contractus levelünket a mű igaz hitünk szerént, az írás tudók tulajdon nevünk subscriptiojával, az írás tudatlanok kereszt vonásukkal és szokott petsétünkkel coroborálván az ... írt esztendőben és napon.

*Georgius Török
Parochus Márafalviensis*

*Gáll Elek
Márafalvi Cantor*

*Lukáts István +, László András +, Pálfi János + és Imre András +
minnyájan Megye hitesei,*

*Oroszhegyi Márton András és
Fenyédi Gergely Tamás*

Jegyzet:

UGYL. Márafalva. Plébániai iratok. 1806.

A megállapodás hátsó borítójára írt későbbi megjegyzés: „1851-iki nagy égésben az oláh atyafaik által adományozott harangocská a többivel együtt leolvadván, bent nevezett oláh atyafiak a harangozásra nézve minden igényüket elvesztették. Láiber Antal helybeli lelkész”

6.

Kozmás római katolikus egyházközsége a „román vallású” Kelemen János kérésére kinyilatkoztatja, hogy az új harang vásárlását pénzzel támogató kérelmezőre és utódaira úgy fognak harangozni, mint a római katolikusokra
(1862)

Alatt írtak adjuk tudtára ezen rendeinkben mindeneknek, akiknek illik, mostaniaknak és következőknek, hogy Csík Kozmási görög egyesült hitű Kelemen János azon kérelemmel folyamodván hozzánk, hogy harangjaink használatát bizonyos fizetésiért bocsátanak vele közre. Mű kérésit meg hallgatván részt is engedénk azokból oly fel tétel mellett, hogy mivel a nagy harang öntetésekor minden első osztályban lévő R.no Catholikus híveink külön külön 7 M. forintot fizetett, ennyit most fizessen le Kelemen János, és nem tsak maga, nője és gyermekei, hanem ezeknek maradékai is használják harangainkot temetés és más alkalommalis, úgy mint azon által, hogy az ezután szerzendő harangok fizetésibe mind Kelemen János maga, mind gyermekei és ezeknek minden maradvái ember kort érve, külön külön azon arányba folyajanak bé, és vegyenek részt az ezután szerzendő harangok ára fizetésibe, mint a Községünkbe létező több R.no Catholikus híveink paterfamiáliai szám szerint. Mitha valami okból tenni vonakodnék valamelyik közülök ipso facto a harangok élvezésitől ki zárva légyen.

*Kelemen János ezen írt 7 M. forintot mai napon befizette.
Kelt Kozmásan a Papi laknál febr. 2-án az 1862. évben.*

Mártonffi János
Plébános

Kovács György curator
Kozma József
Kozma István
Orbán Ferencz

Az 1863. évben öntetett második harang árába bé folytak két új forintyával a következendő Kozmási Románok, ú. m.: Kelemen Miklós, Ferentz, Ábrahám János, György, János min., Szennyes János, Kelemen János, de ezen utolsó csakis egy új ft-tal, miértis a harangok használása a fennebbi fel tétel mellett ezeknek is meg engedtetett. Kozmás, dec. 13-dik 1863.

Kovács György curator
Kemény Ignácz Bíró

Mártonffi János
Plébános

Jegyzet:

CSGYL. Kozmás. Temat. rend. köt. 1. doboz. Megyékönyv (1813–1878). 2. rész. [213–214]

7.

Ábrahám Mihály görögkatolikus kozmási lakos egy kis harangot adományoz a többségi római katolikus közösségnek, amiért ígéretet kap, hogy rá és utódaira is harangoznak a kozmási templom harangjaival.

(1850)

Örök emlékül

Ezen 1850. év április 16-án Kozmási görög egyesült hitű Ábrahám Mihály ajándékozott a templomunknak egy hat fontos csengetyűt, mely minden készületivel edgyütt került néki 28 M. ft. és 30 xrba. Ezen Istenes indulattából származott adományát méltányolva, meg ígérte Nemes Megyénk közönsége írt Ábrahám Mihály eő kegyelmének, hogy magának, nőjinek, gyermekeinek és ezek maradványainak halálok és temetések alkalmával a harangozás meg nem tagadtatik.

Mártonffi János
Kozmási lelkész

Kovács György
főmegye Bíró

Jegyzet:

CSGYL. Kozmás. Tem. rend. kötetek. 1. doboz. Megyékönyv (1813–1878). 2. rész. Sz. n. [259]

8.

Tifán Péter, aki valószínűleg román származású görögkatolikus jövevényként került a római katolikus székely Oroszhegyre, pénzzel és kőhordással támogatta a templom építését, ezért Oroszhegy „megyétéjől”, utódaira vonatkoztatva is, just kapott a harangszóhoz és a temetőhöz

(1788)

Notandum.

Mikor az oroszhegyi mostis fenn álló Templomot építették, akkor Oroszhegyben lakó alszegi Tifán Péter, akinek fiai János, István, Péter és András, adott volt a Templom számára 3 magyar forintot, és azon kívül követ úgy hordott, mint más gazda ember, olyan feltétel mellett, hogy a harangozáshoz és a temetkezéshez olyan jussal élhessen mint akár melyik megyebéli ember, maga és maradékai, mely jussát meg is tartotta és

gyakorlotta azután, mostis az én időmben, és ebben nem háborgattatott. Ide bé is írtam a jövődöbelieknek emlékezetére ezen dolgot, kezemnek aláírásával, Oroszhegyben, die 9-na ápr. 1788.

*Demién Samuël
oroszhegyi plebanus*

Jegyzet:

UGYL. Oroszhegy. Számadáskönyv (1788–1863). (Oldalszám nélkül a kötet elején)

A Tifának sorsáról bővebben a fenti adat nélkül: BÁRTH János 2001. 48–52.

9.

Rátz Ferenc miklósvárszéki assessor nyilatkozata arról, hogy vallásos buzgóságból sarjadt fogadalma alapján maga és egy megjelölt baróti szántóföldet birtokló utódai évente 1 forintot fizetnek a homoródkarácsonfalvi Sarlós Boldogasszony templomnak (1809)

Alább írt adom tudtára mindeneknek, akiknek illik, mostaniaknak és következendőknek, hogy ezen folyó 1809-dik esztendőben júliusnak 1-ső napján, gyakor ízben tapasztalván az Úr Jézus Szentséges Anyjának hathatós pártfogását, fiúi háladatosságból önként mind magamot, mind successoraimot, posteritásimat le kötelezem változhatatlanul arra az alább meg írt Tisztelendő Plébanus Urak, mint általam választott Regius Urak előtt. Vagyon nékem Nemes Miklósvár Székben, a Nemes Baróthi határban az erdő felől a Nemes Comunitástól magam szorgalmatossága által szerzett Belikhát nevezetű helyen egy két, id est 2 köblös szántó földben, melynekis délről vicinussa Kováts József és Bede Mátyás posteritásai, északrol pedig a Balás fiak. Ezen földemről minden esztendőben a Karátsonfalvi Romano Catholica Templomnak, mely Boldogságos Szűz látogatása tiszteletére vagyon szentelve, mint én míg Úr Isten életemnek kedvez, mint posteritásim az akkori bútsúkor, az az 2-da julii minden esztendőben adgyák és adgyanak egy, id est 1 R. forintot in perpetuum, a mit ha posteritásim nem akarnának tellyesíteni, tehát ezen írásom erejével hatalma légyen a fungens Karátsonfalvi Tisztelendő Plébánus Úrnak egygyet értvén a Baróthi Tisztelendő Plébánus Úrral, nevezett földemet másnak, olyanak mivelés végett által adni, aki az egy id est 1 R. forintot a tisztelt Templom számára Karátsonfalván esztendőnként szándékom szerént bé szolgáltatassa. (...) A Boldogságos Szűzhez való háladatosságból tett ígéretemnek s fogadásomnak állandóságára adom ezen tulajdon kezem írásával s petsétemmel megerősítettett írásomat.

Baróthon, anno 1809. die 1-a júlii.

Rátz Ferentz

Nemes Miklósvár Szék Hites Assessora

Mü előttünk, mint Rátz Ferentz uram által requiráltatott Regiusok előtt

Hodor Imre

Baróthi Plébánus előtt

Székely András

Karátsonfalvi Plébánus előtt

Jegyzet:

UGYL. Homoródkarácsonfalva. Plébániai iratok 1809.

Levéltári rövidítések

CSGYL	Csikszeredai Gyűjtőlevéltár (A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Csikszeredai Gyűjtőlevéltára, Csobotfalva)
ESZPI	Esztelneki Plébánia irattára
GEPI	Gelencei Plébánia irattára
KCM. A. HK.	Kézdivásárhelyi Céhtörténeti Múzeum. Adattár. Hilibi kontraktusok kötete.
UGYL	Udvarhelyi Gyűjtőlevéltár. (A Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Székelyudvarhelyi Gyűjtőlevéltára)

Irodalomjegyzék

BÁRTH János

- 1996 *Szállások, falvak, városok. A magyarság települési hagyománya.* Kalocsa: Kalocsai Múzeumbarátok Köre.
- 2001 *Varság, a székely tanyaközség.* Kecskemét:
- 2007 *Az eleven székely tizes. A csikszentgyörgyi és a csikbánkfalvi tizesek működése a XVIII–XIX. században.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet és a Bárh. Bt.
- 2010 A fogadalom ereje. In Mőd László–Simon András (szerk.): *Olvasó. Tanulmányok a 60. esztendő Barna Gábor tiszteletére.* 411–416. Szeged
- 2011 *Templom jobbágya, megye zsellére, eklézsia árendása. Fejezetek a katolikus székelység egyháztörténetéhez.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet és a Bárh. Bt.
- 2012 *Szentgyörgy megyéje Alcsíkban. Esettanulmány a katolikus székelység egyháztörténetéhez és társadalomnéprajzához.* Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet és a Bárh. Bt.
- 2022 Mélykúti keresztállítók. In Vukov Anikó (szerk.): *Öltések. Tanulmányok Bárkányi Ildikó köszöntésére.* 289–296. Szeged: Móra Ferenc Múzeum

IMREH István – PATAKI József

- 1979 A székely falu gazdasági–társadalmi szerkezete a XVI. század végén és a XVII. század elején. In Benkő Samu – Demény Lajos – Vekov Károly (szerk.): *Székely felkelés (1595–1596).* 146–190. Bukarest: Kriterion Kiadó.

TÜDŐS S. Kinga

- 2001 *Jobbágylelet a fejedelemskori Erdélyben. Jövevényjobbágyságok Háromszéken (1616–1698).* Marosvásárhely: Mentor Kiadó